

Broedseizoen Bevelandse steenuilen 2018

Door: Peter Boelée

Sinds 2007 is de zorg voor het behoud van de steenuil op Zuid-Beveland een nieuwe fase ingegaan. Structureel wordt er gewerkt aan monitoring van het broedsucces en het herstel van het leefgebied. De auteur geeft ons een beeld van het broedresultaat dit jaar en plaatst deze in een ontwikkeling vanaf het begin van de monitoring, aangevuld met ervaring in het veld.

Achtergronden

De grote ruilverkavelingen in de jaren zestig van de vorige eeuw en de daarop volgende uitbreiding van de industrie, wegenbouw, recreatie en modernisering van de landbouw waren verantwoordelijk voor de grote veranderingen in het Zeeuws landschap. Het zo typisch kleinschalige Zeeuwse landschap, waarin steenuilen zich van oudsher wisten te handhaven, verdween in rap tempo. Rond de jaren veertig van de vorige eeuw bevonden zich op alle Zeeuwse eilanden en in Zeeuws-Vlaanderen nog ruim 2200 paar steenuilen.

Vijftig jaar later waren ze op bijna alle Zeeuwse eilanden uitgestorven, alleen op Zuid-Beveland wist een kleine populatie zich te handhaven, waarschijnlijk omdat in de

Zak van Zuid-Beveland het oude cultuurlandschap bewaard is gebleven. Omdat Zeeuws-Vlaanderen grenst aan België heeft steenuil zich daar ook kunnen handhaven, weliswaar met een afgenomen populatie.

Beleid

Tussen 2007 en 2017 heeft de Provincie Zeeland subsidie beschikbaar gesteld om de steenuilpopulatie op Zuid-Beveland te behouden. Stichting Landschapsbeheer Zeeland (SLZ), al eerder betrokken bij maatregelen om de steenuilen te behouden, kreeg van de Provincie Zeeland de opdracht om maatregelen te nemen om het bestaande steenuilbiotoop te beschermen, maar ook om advies te geven aan erfgenamen om hun erven zo in te richten dat er zich steenuilen op kunnen vestigen. Uiteraard werden er ook maatregelen genomen om de populatie te laten uitbreiden door het ophangen van nieuwe nestkasten buiten de Zak van Zuid-Beveland.

Maatregelen

Ik was in 2006 al als vrijwilliger begonnen met het controleren van de ongeveer 100 steenuilnestkasten die sinds 1996 waren geplaatst. Door de provinciale subsidie kreeg ik daarvoor vervolgens betaald. SLZ stelde nestkasten, gereedschap en materiaal beschikbaar. In 12 jaar tijd kwamen er ruim 200 nestkasten bij en vele eigenaren van erven in Zuid-Beveland kregen van SLZ advies om hun erf zodanig in te richten dat steenuilen er zouden kunnen gaan broeden. De tuin moet niet te netjes zijn: hier en daar nog een onkruidhoekje en het gras niet te kort, maar ook niet te lang. Verder aandacht voor knotbomen en hoogstamfruitbomen, voor het plaatsen van nestkasten. Een drinkpoel op het erf en wat rommel en takkenrillen om muizen en kleine vogels te lokken, bij uitstek geschikt om er de jonge steenuilen mee te voeden. Boeren en buitenlui reageerden over het algemeen enthousiast wanneer ik ze vroeg of ik bij hen een nestkast mocht plaatsen.

Het werd mij al snel duidelijk dat steenuilen op Zuid-Beveland voorkeur hebben voor bewoonde erven en minder in onbewoonde gebieden. Eerder bezette nestkasten in natuurgebieden werden in de loop der jaren verlaten en geringde steenuilen uit die

kasten vond ik terug in nestkasten op een bewoond erf. Ieder jaar worden er zo veel mogelijk jonge steenuilen geringd en daarmee wordt er steeds meer bekend over het gedrag van de Bevelandse steenuilen.

Op Zuid-Beveland broedt het grootste deel van de steenuilen in nestkasten op een bewoond erf. Dat ze niet meer voor natuurlijke broedholtes in knotwilgen of oude schuren kiezen heeft waarschijnlijk te maken met de toenemende concurrentie van andere hollenbroeders, zoals kauw en holenduif.

Nestkasten mits op de juiste plek geplaatst, worden meestal al binnen een tot twee jaar na plaatsing door steenuilen in gebruik genomen. Hieruit kunnen we opmaken dat nestkasten die jarenlang nooit gebruikt zijn, zonder probleem verwijderd kunnen worden, wat een hoop nazorg scheelt.

Broedseizoen 2018

In 2018 werden op 73 plekken op Zuid-Beveland steenuilen gezien of sporen van steenuilen in nestkasten gevonden; die plekken worden dan vastgelegd als een "bezet territorium". Helaas wordt niet in elk bezet territorium gebroed, het kan gaan om ongepaarde steenuilen, de zogenaamde 'surplusgroep'.

Soms worden op zo'n plek later in het seizoen toch nog jongen gehoord of gezien; dan had de beschikbare nestkast blijkbaar niet de voorkeur als nestgelegenheid. Aan de Zwaaksedijk deed zich dit voor in een knotwilg. (Zie de jonge steenuil op de foto van Monique van Kootwijk)

De eerste nestkastcontroles vonden eind mei plaats, gelukkig kreeg ik weer hulp van een 6 tal vrijwilligers want in korte tijd moesten verspreid over Zuid-Beveland ruim 250 nestkasten worden gecontroleerd om te bepalen in welke nestkasten wordt gebroed. Zo werd het begin juni duidelijk dat ruim 52 nestkasten bezet waren. Op 8 plekken waar ze voorgaande jaren gebroed hebben, waren ze niet meer aanwezig, mogelijk ging het hier om oudere steenuilen, die de maximale leeftijd hadden bereikt, nl. 9 jaar en de korte periode van strenge vorst in de winter niet overleefd hadden. Daar tegenover stond dat er op 13 nieuwe locaties bezette nestkasten werden gevonden.

Dit jaar was er veel verschil tussen de data van de eileg en was het dus moeilijk om te bepalen op welk tijdstip de nestkast gecontroleerd kon worden.

In dit broedseizoen zijn de eerste eieren op 5 april gelegd, de meeste eieren op de 'normale' data rond half april, maar er werden eind april ook nog eieren gelegd.

Gemiddeld waren het er 3 jongen per nest, in een goed muizenjaar loopt dat op tot 6. De broedtijd duurt 25 tot 30 dagen. Steenuilen hebben doorgaans maar één legsel, alleen wanneer het eerste broedsel verstoord wordt, beginnen ze opnieuw.

Het ging met de broedsels tot 7 juni nog redelijk goed, het gemiddelde gewicht van de jongen was prima. Na die datum kwamen we steeds vaker jonge steenuilen tegen die onder hun gewicht zaten, ook vonden we regelmatig dode jongen in de nestkasten of waren er exemplaren verdwenen.

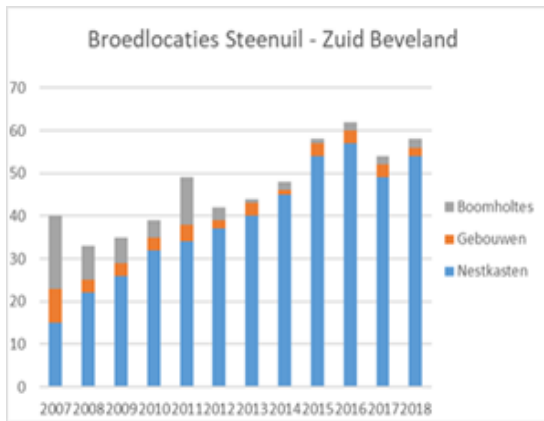
Beschikbaarheid voedsel

Omdat er na 7 juni in de nestkasten geen muizen (hoofdvoedsel) meer werden aangetroffen - maar wel veertjes van jonge vogels, zoals spreeuwen en merels - zou het kunnen dat er geen muizen meer beschikbaar waren.

Eind mei is er extreem veel regen gevallen, wat wellicht ongunstig voor de muizen was. Daarna brak een lange periode aan van droogte, waardoor de steenuilen ook geen regenwormen meer konden vinden. (Regenwormen vormen het vervangend voedsel indien er geen muizen beschikbaar zijn) Door deze slechte voedsel omstandigheden gebeurde het ook vaak dat we in de nestkasten half opgegeten jonge steenuilen aantreffen, steenuilouders voeren hun dode jongen aan de overgebleven jonge steenuilen.

In totaal zijn er 119 jonge steenuilen in 52 nestkasten geringd, dan gaat het over het algemeen om jongen die op het punt van uitvliegen staan. In de weken erna kwamen er helaas nog enkele meldingen van dode jonge steenuilen in de buurt van de nestkast.

Eind augustus verlaten de jonge steenuilen het ouderlijk territorium, wat ze daarna doen is niet goed bekend. Er wordt vaak geschreven dat ze binnen 1 km van het 'ouderlijk' huis een nieuwe plek zoeken, maar dat heb ik hier maar zelden geconstateerd. Meestal kom ik ze veel verder van hun geboortestek opnieuw tegen.

Ontwikkelingen

Tot 2015 nam het aantal broedende steenuilpaartjes ieder jaar toe. Omdat er buiten de Zak waarschijnlijk niet zoveel geschikt biotoop is, ging de populatie 'inbreiden'. Bijna elk geschikt erf met een nestkast raakte bezet. In bepaalde delen van de Zak broedden steenuilen op maar 500 meter van elkaar. Mogelijk was dat de reden dat er na 2014 een voorzichtige uitbreiding ten noorden van de A 58 plaatsvond.

De ingezette uitbreiding op het voormalig eiland Wolphaartsdijk kreeg in de jaren erna een vervolg: elk jaar werden er daar op nieuwe plekken broedende steenuilen in nestkasten aangetroffen. Maar in andere gebieden met geschikt steenuilbiotoop en voldoende nestkasten, zoals Kapelle- Kattendijke en Wemeldinge, vond tot 2018 nooit een broedgeval plaats.

Groot was onze verrassing toen we in juni voor de eerste maal nabij Kattendijke een steenuilvrouwtje met een broedvlek vonden in een nestkast. (een broedvlek is een kale plek op de borst van het broedend vrouwtje om de eieren goed warm te kunnen houden. Een broedvlek betekent dat dit vrouwtje zeker eieren heeft gelegd) Toch lagen hier geen eieren, evenmin in de nabij gecontroleerde kasten, maar het geeft hoop voor het volgende broedseizoen.

Helaas heeft er op Walcheren nog steeds geen verdere uitbreiding plaatsgevonden, er broedt voor zover bekend maar één paartje nabij de grens met Zuid-Beveland. Toch zal ons werk ook gericht blijven op de mogelijkheden tot uitbreiding van de Bevelandse populatie richting Walcheren.

Denkt u over een, voor steenuilen geschikt erf te beschikken dan kunt u via www.zeeuwssteenuilfonds.nl contact opnemen en komt er iemand vrijblijvend langs om samen met u te bespreken of het mogelijk is een nestkast te plaatsen.

Wilt u helpen de steenuil in Zeeland te behouden maak dan uw gift over op bankrekeningnummer NL71 ABNA0510336167 van Het Zeeuwse Landschap Postbus 25 4450 AA Heinkenszand **ovv het Zeeuws Steenuilfonds (dit is heel belangrijk om bij uw betaling te vermelden)**

10 september 2018 Peter Boelé

Dank aan alle vrijwilligers die dit jaar hebben geholpen, aan de Rotary Goes-de Bevelanden voor het timmeren van nestkasten en aan Monique van Kootwijk mijn vaste hulp en fotograaf.

